

Lausunto

22.11.2024

Asia: VN/25525/2023

Luonnos valtioneuvoston periaatepäätökseksi kansallisesta ohjelmasta demokratian ja osallistumisen edistämiseksi (demokratiaohjelma)

Lausunnonantajan lausunto

Saate lausunnolle ja/tai koko periaatepäätösluonnosta koskevat yleiset huomiot

Demokratiaohjelmassa on kiitettävästi huomioitu lasten ja nuorten erityisyys demokraattisen yhteisön jäsenenä. On mainiota, että ohjelmassa pyritään tasaamaan alueellisia eroja äänestysaktiivisuuden suhteen. Äänestysaktiivisuuden lisäämiseen tähtäävät toimet ovat kannatettavia. Erityisesti olisi edistettävä tapoja, joilla nuorten äänestysaktiivisuutta voidaan parantaa.

Lasten ja nuorten osalta ohjelmaluonnos sisältää useita erilaisia linjauksia siitä, miten lasten ja nuorten kokemusta demokraattisesta kansalaisuudesta voidaan vahvistaa erilaisin toisiaan tukevien tavoin.

Periaatepäätöksen täytäntöönpano vaatii kuitenkin selkeitä ja konkreettisia keinoja, resursseja eri tahoille sekä erilaisten indikaattoreiden luomista, jotka kuvastavat luotettavasti ja läpinäkyvästi demokratian tilaa eri väestöryhmien osalta.

Opinkirjon nuorten aloiteryhmä on osallistunut lausunnon laatimiseen.

LUKU 3.1 Edistämme äänestysaktiivisuutta

Yleiset huomiot

Vaikka nuorten äänestysaktiivisuus on lisääntynyt viimeisissä vaaleissa, se on edelleen huomattavasti alhaisempi kuin muiden ikäluokkien.

Tavoitelinjaus 1: Etsimme keinoja lisätä erityisesti nuorten äänestysaktiivisuutta sekä tasoittaa väestöryhmien ja alueiden välillä havaittuja eroja äänestysaktiivisuudessa ja pysäyttää eriytymiskehitys.

Tavoitelinjaus on kannatettava erityisesti, kun se tosiasiallisesti pyrkii pysäyttämään polarisaation eri väestöryhmien osalta myös yhteiskunnallisessa aktiivisuudessa.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **ymmärrettävä ja saavutettava vaalitiedotus ja -viestintä,**
- **äänestyspaikkojen saavutettavuuden ja esteettömyyden varmistaminen,**
- **kuntien kannustaminen kuulemaan nuoria ja huomioimaan eri ikäryhmiä äänestyspaikkojen sijoittelussa,**
- **yhteistyö kansalaisjärjestöjen ja muiden keskeisten sidosryhmien kanssa erityisesti ensi kertaa äänestävien nuorten aikuisten ja muita heikommassa asemassa olevien äänioikeutettujen tavoittamiseksi.**

Vaalitiedotuksen ja -viestinnän osalta on huomioitava myös eri kieliryhmille tarjottavan viestinnän ymmärrettävyys, saavutettavuus ja saatavuus. Perinteiset kanavat ja viestit eivät välttämättä tavoita nuoria äänestäjiä tai motivoi heitä seuraamaan yhteiskunnallista keskustelua. Viestintäalustojen valinnassa ja viestien sisältöjen osalta kannattaa hyödyntää muotoiluosaamista sekä kokeilla vertaisviestintää, jossa nuoret innostavat nuoria. Ehdotamme viranomaistoimintana tehtävän vaalitiedotuksen ulottamista toisen asteen oppilaitoksiin ja korkeakouluihin.

Äänestyspaikkojen sijoittaminen nuorille saavutettaviin tiloihin on tehtävä yhteistyössä esimerkiksi kunnan nuorisovaltuutettujen kanssa.

Tärkein ja kiireisin muutos, joka tarvitaan äänestysaktiivisuuden parantamiseksi, on sähköisen äänestämismahdollisuuden toteuttaminen, ja valmistelutyöt olisikin aloitettava viipymättä. eIDAS-asetuksen mukaisen digitaalisen lomapakon (EUDIW) käyttöönotto viimeistään vuonna 2026 tekee mahdolliseksi turvallisen ja luotettavan identifiointumisen ilman kaupallisia tunnistautumispalveluita. Sähköinen äänestämien todennäköisesti lisää nuorten äänestysaktiivisuutta. Samalla se parantaa haja-asutusalueiden asukkaiden mahdollisuutta käyttää äänioikeuttaan.

Tavoitelinjaus 2: Lisäämme lasten ja nuorten mahdollisuuksia saada tietoa vapaiden vaalien merkityksestä ja harjoitella äänestämistä.

Tavoitelinjaus on oikeansuuntainen. Opinkirjo ehdottaa, että tavoitelinjaukseen lisätään huomio siitä, että lapset ja nuoret eivät vain harjoittele äänestämistä vaan äänestävät jo useita kertoja oppivelvollisuuden aikana, kun he valitsevat luottamusoppilaat oppilas- ja opiskelijakuntiin vuosittain.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **yhteistyö ja vuorovaikutus valtioneuvoston, hyvinvointialueiden ja kuntien, kirjastojen, koulujen, oppilaitosten ja kolmannen sektorin toimijoiden kesken,**

- **lapsi- ja nuoriystävällisen, saavutettavan, ymmärrettävän ja puoluepoliittisesti neutraalin tiedon tuottaminen ja viestintä vaaleista, eri hallintotasojen tehtävistä, puolueiden arvoista ja äänestämisestä niissä kanavissa missä lapset ja nuoret viettävät aikaansa ja osana demokratiakasvatusta.**

Käsite puoluepoliittisesti neutraali tieto olisi syytä määritellä periaatepäätöksessä.

Riippumattoman vaali-informaation tuottaminen nuorten suosimiin sosiaalisen median kanaviin toimisi materiaalina myös kouluissa ja oppilaitoksissa.

Demokratiakasvatuksen toteuttamisessa kulloisetkin vaalit ovat erinomaisia aiheita konkretisoimaan suomalaista vaalijärjestelmää. Kouluja ja oppilaitoksia olisi syytä tukea mm. tuottamalla oppimateriaalia asioiden käsittelyn tueksi. Pelilliset ja toiminnalliset menetelmät, kuten nuorisovaalit, motivoivat nuoria tutustumaan päätöksentekoon, vaaleihin ja edustukselliseen demokratiaan.

LUKU 3.2 Vahvistamme lasten ja nuorten osallisuutta

Yleiset huomiot

Nuorten toimielimien, kuten nuorisovaltuustojen, oppilas- ja opiskelijakuntien mahdollisuutta osallistua päätöksentekoon on vahvistettava. Jo tehty työ (esimerkiksi Kohti nuorten hyvinvointi alueita -hanke) rakenteiden ja käytäntöjen kehittämiseksi on pantava toimeen kaikilla hallinnon tasoilla.

Olisi eduksi, mikäli asiakirjassa määriteltäisiin, milloin tarkoitetaan nuoria aikuisia eli täysi-ikäisiä nuoria ja milloin lapsia, alle 18-vuotiaita nuoria.

Tavoitelinjaus 3: Vahvistamme kuntien ja hyvinvointialueiden nuorisovaltuustojen asemaa sekä yhteistyötä ja vuorovaikutusta muiden lapsia ja nuoria edustavien toimielinten, kuten oppilas- ja opiskelijakuntien, ja haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten parissa työskentelevien toimijoiden kanssa.

Lapsille ja nuorille tarkoitettujen lakisääteisten rakenteiden (oppilas- ja opiskelijakunnat ja nuorisovaltuustot) tärkeys on tunnistettava ja tunnustettava. Ensisijaisen tärkeää on varmistaa näiden toimielimien vaikuttamismahdollisuudet. Jotta nuorisovaltuustot saavuttavat mahdollisimman monet lapset ja nuoret tulisi toimintaa kehittää siten, että nämä pystyvät huomioimaan myös pienempien lasten tarpeet osallistua ja vaikuttaa. Tämä voitaisiin toteuttaa oppilaskuntien ja nuorisovaltuustojen säännöllisinä kohtaamisina. Nuorisovaltuustoa ja siellä käsiteltäviä asioita on systemaattisesti käsiteltävä kouluissa ja oppilaitoksissa, joko osana opetusta tai oppilaskuntien ja koulunuorisotyön toimintaa. Tämä tukisi lasten ja nuorten ymmärrystä kuntien päätettävänä olevista asioista.

Tavoite vahvistaa kuntien ja hyvinvointialueiden nuorisovaltuustojen yhteistyötä ja vuorovaikutusta eri tahojen kanssa on kannatettava. Vuorovaikutusta nuorisovaltuutettujen ja haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten kanssa on vahvistettava esimerkiksi säännöllisillä tapaamisilla.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **kuntalain ja hyvinvointialuelain toimivuuden arviointi nuorisovaltuustoja koskevien säännösten osalta,**
- **tuki ja koulutus kuntien, hyvinvointialueiden sekä koulujen ja oppilaitosten henkilöstölle niin yleissivistävässä kuin ammatillisessa koulutuksessa.**

Mikäli arvioinnissa havaitaan selkeitä puutteita lasten ja nuorten vaikuttamismahdollisuuksissa, on korjaustoimenpiteet tehtävä heti kouluttamalla kuntien ja hyvinvointialueiden nuorten osallisuudesta vastaavat henkilöt. Myös muilla, kuin nuorisovaltuustoihin kuuluvilla nuorilla pitäisi olla mahdollisuus arvioida lainsäädäntöä. Arviointia voitaisiin toteuttaa osana koulujen demokratiakasvatusta ja käyttää kuulemiseen esimerkiksi lakisääteisiä oppilas- ja opiskelijakuntia.

Keskusteluissa nuorten kanssa on tullut ilmi, että aikuiset eivät usein luota nuorten kykyyn vaikuttaa. Tällaiset asenteet voivat estää halukkaiden ja innokkaiden nuorten mahdollisuutta hakeutua luottamustehtäviin. Tuki ja koulutus sekä aikuisille tarkoitetut esimerkit nuorten taidoista käsitellä monimutkaisiakin ongelmia ja löytää niihin ratkaisuja ovatkin kannatettavia toimenpiteitä.

Tavoitelinjaus 4: Vahvistamme lapsi- ja nuoriystävällistä osallistumista ja kuulemista heitä itseään koskevissa asioissa.

Esitetyt toimenpiteet ovat tärkeitä, kunnianhimoisia ja haastavia. Tavoitelinjauksen tulee perustua Lapsen oikeuksien sopimukseen ja artikloihin Lapsen oikeus tulla kuulluksi (artikla 12), Lapsen etu ensisijaisena harkintaperusteena (artikla 3), Oikeus tiedonsaantiin (artikla 17). Haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeudet (artiklat 2 ja 23) ja Oikeus osallistua kulttuuri- ja yhteiskuntaelämään (artikla 31).

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **lasten ja nuorten kuulemisen ja osallistumisen merkityksen painottaminen avoimen lainvalmisteluprosessin kehittämisessä,**
- **viranhaltijoiden tukeminen ja kuulemis- ja vuorovaikutusosaamisen lisääminen,**
- **jo olemassa olevien lasten ja nuorten osallistumisen ja kuulemisen rakenteiden tehokkaampi hyödyntäminen valmistelussa ja päätöksenteossa,**
- **hyvien käytänteiden kokoaminen ja levittäminen,**
- **osallistumis- ja kuulemistoimien vaikuttavuuden arvioinnin, mittaamisen ja seurannan kehittäminen sekä sidosryhmäviestintä osallistumisen tuloksista.**

Avoimen lainvalmisteluprosessin kehittäminen siten, että lapset ja nuoret kokevat aidosti tulleen kuulluiksi on haastavaa prosessin monimutkaisuuden ja pitkäkestoisuuden vuoksi. Lasten ja nuorten kokemus osallistumisesta ja vaikuttamisesta voi jäädä ohueksi, mikäli ei onnistuta luomaan konkreettisia ja lapsia ja nuoria kunnioittavia kuulemistapoja ja osoittamaan kuulemisen vaikuttavuutta. Lasten tuottamaa tietoa voi olla hankala käsitellä osana lainsäädäntöprosessia, koska tieto muodoltaan erilaista kuin asiantuntijoiden tuottama tieto.

Osana nuorisoalan Osallisuuden osaamiskeskuksen toimintaa valmennettiin valtion ja kuntien viranhaltijoita lasten ja nuorten kuulemisoaamisen vahvistamiseksi. Osaamiskeskuksen keskeiset sisällöt on koottu nuoretjaosallisuus.fi -sivustolle. Se tulisi mainita lähteenä viranhaltijoiden tukemiseksi ja heidän kuulemis- ja vuorovaikutusosaamisensa lisäämiseksi.

On kannatettavaa hyödyntää jo valmiita lasten ja nuorten osallisuutta tukevia rakenteita, kuten oppilas- ja opiskelijakuntia sekä kuntien ja hyvinvointialueiden nuorisovaltuustoja. Mikäli kaikki näihin osallistuvat lapset ja nuoret voitaisiin ottaa mukaan innostavammin ja motivoivammin, puhuttaisiin useista kymmenistä tuhansista lapsista ja nuorista, useista kulttuuritaustoista ja kieliryhmistä. Tämä voitaisiin toteuttaa kuntien sivistys- ja nuorisotoimen sekä keskeisten järjestöjen yhteistyönä

Opinkirjon nuorten aloiteryhmän nuoret ovat kertoneet myönteisistä kokemuksista tilanteista, joissa he ovat olleet asiantuntijamandaatilla eduskunnan valiokuntien kuultavana. Tällaisia kokeiluja tulee jatkaa.

Opinkirjo pitää hyvänä, että luonnokseen on kirjattu myös osallistumis- ja kuulemistoimien vaikuttavuuden selvittäminen ja arviointi. Mittareita on kehitettävä tieteellisesti kestävin kriteerein ja niiden laadintaan on osallistettava sidosryhmät, myös lapset ja nuoret.

LUKU 3.3 Kehitämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyviä käytäntöjä

Yleiset huomiot

Yleisenä huomiona toteamme, että demokratia- ja ihmisoikeuskasvatukseen olisi syytä luoda kansallinen, useiden toimijoiden tuottama visio.

Tavoitelinjaus 5: Vahvistamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen jatkumoa eri kouluasteiden välillä varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle ja tiivistämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen tason yhteistyötä, koordinoitua ja seuranta.

Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen tulisi olla kiinteä osa koulujen ja oppilaitosten toimintakulttuuria, jossa lapset ja nuoret otetaan mukaan toteutuksen suunnitteluun yhdenvertaisina. Opinkirjon nuorten aloiteryhmän mukaan oppilaiden ja opiskelijoiden on osallistuttava koulujen ja oppilaitosten toiminnan suunnitteluun ja päätöksentekoon, vähintään oppilas- ja opiskelijatoiminnan kautta.

Opinkirjon nuorten aloiteryhmän mukaan alakoulujen eri oppiaineiden oppimateriaaleihin voisi sisällyttää tietoa yhteiskunnan toiminnasta yksinkertaisesti ja konkreettisesti. Aiheina voisivat olla esimerkiksi lasten mahdollisuus vaikuttaa ja ketkä tekevät päätöksiä kunnan harrastusmahdollisuuksista.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen kehittämisen koordinoinnin ja seurannan kehittämistyö yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa keskeisten toimijoiden, kuten Opettajankoulutusfoorumin, yliopistojen ja korkeakoulujen, Opetushallituksen sekä vapaan sivistystyön toimijoiden kanssa,**
- **mitattavissa olevan seurantatiedon kehittäminen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta koskevien, opetussuunnitelmien ja tutkinnon perusteissa määriteltyjen oppimistavoitteiden toteutumisesta varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja toisen asteen opetuksessa.**

Kansallisen koordinaation tavoitteena tulee olla mitattavissa olevan seurantatiedon kokoaminen, analysointi, toimenpiteiden ja linjausten esittäminen. Kehittämistyöhön on kutsuttava mainittujen tahojen lisäksi myös nuorisoalan toimijoita.

Tavoitelinjaus 6: Parannamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyvien käytäntöjen sekä opetusmateriaalien ja -menetelmien laatua ja saatavuutta kansallisesti.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **jo olemassa olevien hyvien käytäntöjen, materiaalien ja menetelmien skaalaaminen ja levittäminen valtakunnallisesti varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle**
- **demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen käytännön toteuttamisvaihtoehtojen ja ratkaisumallien kehittäminen yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa keskeisten sidosryhmien, kuten kolmannen sektorin toimijoiden, vanhempien ja muiden lähiyhteisötoimijoiden kanssa.**

Hyvien käytäntöjen skaalaaminen on haasteellista oppilaitoksesta toiseen. Kehitetyt menetelmät voivat olla paikallisia, eivätkä ne välttämättä aina perustu tieteelliseen tietoon esimerkiksi ihmisoikeuskysymyksistä. On hyvä, että Opetushallituksella on ollut mahdollisuus tuottaa monipuolinen materiaalipaketti erilaisine toimintamalleineen <https://www.oph.fi/fi/opettajille/demokratia-ihmisoikeudet-ja-osallisuus> Tämän sivuston ylläpitämistä on syytä jatkaa ja lisätä sivuille viimeisimpään tieteelliseen tietoon perustuvia osioita.

Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen käytännön toiminnan kehittämisen edellytyksenä on oltava tietoa siitä, ovatko tuotetut materiaalit ja mallit riittäviä ja ajantasaisia, ja huomioivatko ne eri-ikäiset, erilaiset vähemmistöt ja toimintarajoitteiset lapset ja nuoret.

Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen status ammatillisessa koulutuksessa on ollut heikko. Tätä tulisi vahvistaa lisäämällä sen sisältöjä ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmiin. Samalla on lisättävä aikaa näiden opettamiseen.

Nuorten parlamentin erilaiset tapahtumat ovat olleet hvviä käytäntöjä, kun on innostettu nuoria vuorovaikutukseen poliittisten päättäjien kanssa. Opinkirjo esittää, että Nuorten parlamentti vakiinnutettaisiin nuorten kuulemisen viralliseksi tavaksi ja sitä kehitettäisiin tämän tehtävän suunnassa.

Tavoitelinjaus 7: Vahvistamme siviilipalveluskoulutukseen, kotoutumiskoulutukseen, monikieliseen yhteiskuntaorientaatioon sekä varusmiespalvelukseen osallistuvien tietämystä ja osaamista demokratiasta.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **siviilipalveluskoulutuksen, kotoutumiskoulutuksen ja monikielisen yhteiskuntaorientaation sekä varusmiespalveluksen opetussuunnitelmien ja -sisältöjen tarkastelu demokratia- ja osallisuusteemojen näkökulmista.**

-

LUKU 3.4 Vahvistamme hyvän keskustelun ja mielipiteen vaihtamisen kulttuuria yhteiskunnassa

Yleiset huomiot

Uudenlaisten monipuolisten osallistumisen ja vaikuttamisen keinojen ja rakenteiden kehittäminen on kunnianhimoinen tavoite, kun käytettävissä olevat julkiset resurssit vähenevät.

Tavoitelinjaus 8: Parannamme monikanavaisia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia erilaisten alueiden ja eri väestöryhmien, erityisesti lasten ja nuorten erilaiset osallistumisen edellytykset sekä haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret huomioon ottaen.

Kun lasten ja nuorten vaikuttamisen mahdollisuuksia halutaan parantaa, on erilaisten osallistumisen edellytysten lisäksi huomioitava heidän tarpeensa ja kiinnostuksen kohteensa. Lasten ja nuorten ajatukset siitä, mikä on vaikuttamista ja mihin he haluavat vaikuttaa, on huomioitava parannustoimia tehtäessä.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **uudenlaisten, valtakunnallisten osallistumisen ja vaikuttamisen keinojen ja rakenteiden kehittäminen ja testaaminen,**
- **jo olemassa olevien osallistumisen rakenteiden vakiinnuttaminen,**
- **digitaalisten vaikuttamiskanavien lapsi- ja nuorisoystävällisyyden parantaminen ja niiden tunnettuuden lisääminen,**

- **hallinnon ja kansalaistoimijoiden ratkaisukeskeisen kumppanuuden vahvistaminen erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien tavoittamiseksi sekä vuoropuhelun lisäämiseksi heitä koskevassa päätöksenteossa.**

On huomattava, että toimenpiteiden toteuttamiseen tarvitaan useampia tapoja ja menetelmiä, koska lapset ja nuoret on heterogeeninen ryhmä. Muita heikommassa asemassa olevat lapset ja nuoret on saatava mukaan kehittämistyöhön esimerkiksi yhteistyössä lastensuojelu- ja kuntoutuslaitosten kanssa. Kehittämistyössä tulee käyttää yhteistoiminnallisia menetelmiä.

Kannatamme jo olemassa olevien rakenteiden, kuten kuntien ja hyvinvointialueiden nuorten toimielimien vakiinnuttamista ja näiden aseman tunnustamista.

Digitaalisten vaikuttamiskanavien lapsi- ja nuorisoystävällisyyden parantaminen ja näiden vaikuttamiskanavien tunnettuuden lisääminen on iso haaste: Kunnilla saattaa olla käytössä myös omia digitaalisia kanavia. Kaikki alustat, joissa lapset ja nuoret vaikuttavat, eivät ole viranomaisten ohjaitavissa. Digitaalisen vaikuttamisen haaste on eriarvoisuuden korostuminen ja polarisaation syveneminen sekä monet tietoturvaan liittyvät seikat, kuten manipuloinnin ja tekaistujen profiilien mahdollisuus. Digiraatia kannattaa kehittää edelleen kuntien ja koulujen käyttöön. Sen käytettävyyttä on parannettava siten, että sadat nuoret voivat keskustella alustalla samanaikaisesti.

Periaatepäätöksessä mainittu ratkaisukeskeinen kumppanuus hallinnon ja kansalaistoimijoiden välillä lienee kannatettava. Sen sisältö olisi kuitenkin konkretisoitava, jotta toteutumista voidaan myöhemmin arvioida.

Tavoitelinjaus 9: Tuemme suoran kansalaisosallistumisen mallien kehittämistä ja dialogisten menetelmien käyttöönottoa päätöksentekoprosesseissa eri hallinnontasoilla.

Tavoitelinjaus 9 tarjoaa lapsille ja nuorille mahdollisuuden osallistua päätöksentekoon suoran kansalaisosallistumisen ja dialogisten menetelmien kautta. Linjauksessa on huomioitava myös lasten ja nuorten tarpeet ja mahdollisuudet olla mukana päätöksentekoprosesseissa. On tärkeää, että lapset ja nuoret ovat edustettuina kaikille kansalaisille tarkoitetuissa prosesseissa, koska se lisää heidän mahdollisuuksiaan osallistua päätöksentekoon eri hallinnontasoilla. Ylisukupolvisuus voi olla mielekästä kaikille.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **niin sanotun puntaroivan demokratian menetelmien, kuten kansalaisraatien tai -paneelien, sekä dialogisten menetelmien käyttöönotto valtioneuvoston strategisten linjausten valmistelussa ja osana olemassa olevia kuulemisen ja osallistumisen kanavia,**
- **kansallisten dialogien mallin jatkokehittäminen, dialogien toteuttaminen ja niiden tulosten parempi hyödyntäminen,**
- **paikallisesti ja alueellisesti kehitettyjen hyvien dialogikäytäntöjen ja -mallien levittäminen valtakunnallisesti,**
- **eduskunnan, hyvinvointialueiden ja kuntien kannustaminen puntaroivan keskustelun käyttämiseksi päätöksentekonsa tukena.**

Puntaroivan demokratian menetelmät voivat tarjota lapsille ja nuorille tehokkaan tavan vaikuttaa yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Samalla lapset ja nuoret oppivat keskeisiä demokraattisia taitoja, harjaantuvat keskustelemaan, arvostamaan keskustelukumppaneitaan ja esittämään mielipiteitä rakentavasti. Menetelmä vaatii vielä kehittämistä, jotta se soveltuu lasten ja nuorten käytettäväksi. Kansallisiin dialogeihin on rekrytoitava myös nuoria ja tavalla, jolla heidät tavoitetaan.

LUKU 3.5 Kehitämme paikallishallintoa ja varmistamme lähidemokratian toteutumisen

Yleiset huomiot

Rakennemuutokset kunnissa ja hyvinvointialueilla koskevat lapsia ja nuoria erityisesti silloin, kun kyse on muutoksista palveluihin.

Tavoitelinjalus 10: Seuraamme ja edistämme asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumista hyvinvointialueilla ja kunnissa.

On erinomaisen hyvä, että eri ikäisten asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumista arvioidaan säännöllisesti.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **hyvinvointialueuudistuksen vaikutusten arviointi asukkaiden ja palvelunkäyttäjien tosiasiallisiin osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiin kunnissa ja hyvinvointialueilla sekä alueelliseen yhdenvertaisuuteen,**
- **alueellisen ja paikallisen demokratian kehittäminen ja osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.**

Opinkirjo kannattaa arviointia, joka huomioi erityisesti palveluiden käyttäjät. Huomiota voisi kiinnittää erityisesti niihin väestöryhmiin, jotka tarvitsevat ja käyttävät useita erilaisia palveluita. Ovatko näiden ryhmien näkökulmasta palvelut riittäviä, helposti saatavilla ja saavutettavia? Myös lapset ja nuoret palvelujen käyttäjinä on huomioitava arviointia tehtäessä, eikä suunnattava kyselyitä pelkästään heidän huoltajilleen.

Tavoitelinjalus 11: Tuemme demokratian ja osallistumisen näkökulmaa osana alue- ja paikallishallinnon johtamista ja päätöksentekoa.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **hyvinvointialueiden ja kuntien välisen rajapinnan sekä ministeriöiden välisen työnjaon selkeyttäminen alueellisen ja paikallisen demokratian ja osallistumisen edistämiseen liittyen,**
- **asukkaiden osallistumisen tarkasteleminen johtamisen ja hallinnon kysymyksenä ja osana päätöksentekoa,**

- tietopyynnön sekä kuntalais- ja hyvinvointialuealoitteen tunnettuuden, käytön ja kehittämisen selvittäminen,
- demokratiaosaamisen lisääminen julkisissa palveluissa.

-

LUKU 3.6 Kehitämme kansallista demokratiapolitiikkaa

Yleiset huomiot

Indikaattorien avulla voidaan seurata, miten hyvin lasten ja nuorten demokraattiset oikeudet ja osallistumismahdollisuudet toteutuvat, ja tunnistaa kehittämistarpeita kansallisen demokratiapolitiikan tueksi.

Tavoitelinjaus 12: Jatkamme kansallisen demokratiapolitiikan johdonmukaista kehittämistä perustuen demokratianäkemykseen, jossa perusoikeudet, sananvapaus, oikeusvaltioperiaate, hyvä hallinto, kansalaisten osallistuminen ja korruption kitkeminen nähdään tärkeinä, toisistaan riippuvaisina demokratian elementteinä.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- demokratiapolitiikan nykyistä tiiviimpi ja systemaattisempi koordinaatio suhteessa esimerkiksi hallinto-, tieto-, media- ja teknologiapolitiikkatoimiin,
- yhteistyö akateemisen tutkimuksen kanssa demokratiapolitiikan tietoperustan ja tietoperusteisen päätöksenteon vahvistamiseksi.

-

Tavoitelinjaus 13: Vahvistamme kansallisen demokratiapolitiikan ja demokratian edistämistoimien vaikuttavuuden arviointia, seuranta ja läpinäkyvyyttä.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- kansallisen demokratiaindikaattorityön kehittäminen,
- osallistuminen Suomen demokratian tilan arviointi- tai auditointityöhön yhteistyössä keskeisten sidosryhmien kanssa,
- hallituksen demokratiapoliittisista toimenpiteistä ja niiden vaikuttavuudesta viestiminen avoimesti, saavutettavasti ja läpinäkyvästi.

Lasten ja nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia kuvaavia indikaattoreita voisivat olla esimerkiksi osallistumismahdollisuuksien saatavuus, osallistujamäärät, osallistujien kokemukset vaikuttamistoiminnastaan, lasten ja nuorten kuulemisten vaikuttavuus päätöksentekoon, haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten vaikuttamisaktiivisuus ja lasten ja nuorten ymmärrys demokraattisena kansalaisena toimimisesta. Indikaattorit on luotava tutkimustietoon perustuen siten, että myös lapset ja nuoret osallistuvat. Indikaattoreita tulisi soveltaa esim. osaksi kouluterveyskyselyä tai muita säännöllisesti toteutettavia hyvinvointia ja sen osa-alueita kartoittavia kyselyitä.

LUKU 3.7 Edistämme demokratiaa Euroopan unionissa ja kansainvälisesti

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 14: Edistämme demokratiaa ja ihmisoikeuksien toteutumista Euroopan unionissa ja kansainvälisesti, ja vahvistamme näin myös turvallisuutta, vakautta ja kriisinkestävyyttä.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- demokratiatoimien jatkumon, hyvän hallinnon ja avoimuuden kehittämisen sekä vaaliturvallisuustyön syventämisen edistäminen EU:ssa,
- tietoisuuden lisääminen demokratian ja kansalaisyhteiskunnan tukemiseen suunnatuista EU-rahoituslähteistä kansallisesti,
- aktiivinen vaikuttaminen Euroopan neuvoston roolin kehittämiseen demokratiakysymyksissä,
- osallistuminen Team Europe Democracy -aloitteeseen,
- kehitysyhteistyömäärärahan kohdentaminen strategisesti demokratian, oikeusvaltion, ihmisoikeuksien ja kansalaisyhteiskuntien vapaan toimitilan tukemiseksi huomioiden erityisesti niin kutsuttujen tasapainottavien tai vastapainojen instituutioiden toimintaa.

-

Tavoitelinjaus 15: Tiivistämme Suomen kansainvälisen demokratiatyön koordinointia ja kansainvälisten demokratiasuosituksen toimeenpanon seurantaan kansallisella tasolla.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- valtioneuvoston kansainvälisten demokratia-asioiden koordinaatiojärjestelmän perustaminen,
- kansainvälisten valvontaelinten ja järjestöjen suositusten kansalliseen toimeenpanoon panostaminen.

-

1 Tilannekuva: Demokratian tila kansainvälisesti ja Suomessa

Yleiset huomiot

-

Esitetty tilannekuva on ajantasainen, perustuu tutkittuun tietoon ja antaa kattavan kuvan demokratian tilasta kansainvälisesti ja Suomessa

-

Tilannekuva toimii hyvänä taustoitukseksi periaatepäätöksessä esitettyihin linjauksiin

-

2 Demokratiapolitiikka Suomessa ja Euroopan unionissa

Yleiset huomiot

-

3 Suomen osallistuminen kansainväliseen demokratiayhteistyöhön

Yleiset huomiot

-

Minna Riikka Järvinen
Karhuvirta Tiina
Opinkirjon nuorten aloiteryhmä
Kehittämiskeskus Opinkirjo - Utvecklingscentralen Lärarik